

POROČILO NEMŠKEGA UČITELJA O SPOPADU NA GRAČNICI 12. II. 1944

Miloš Rybař

Ob pripravah na proslavo 30-letnice pohoda 14. divizije na Štajersko je bil odkrit nov dokument, ki poroča o spopadu te divizije z okupatorskimi enotami in o udeležbi šolskih otrok v tem spopadu. Po prizadevanju občinske organizacije ZZB Laško je urednik lokalnega mesečnika „Naše delo“ Lev Tičar na osnovni šoli v Lokavcu (danes podružnična šola osnovne šole Antona Aškerc v Rimskih Toplicah) odkril v šolski kroniki podroben opis tega dogodka. Kronika je še iz časa stare Jugoslavije, pisana z roko na tiskanem obrazcu, ki ga je bila natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Naslov se glasi: „Kronika enorazredne osnovne šole v Lokavcu, p. Loka pri Zid. m.“ Poznejša roka je pripisala: „Invent. štev. 8/2“. Ob prihodu Nemcev so okupatorski učitelji nadaljevali pisanje kronike kar na tem obrazcu, seveda v nemščini in celo v gotici. Zadnji zapis je od 22. II. 1944 in pripoveduje na 10 nepaginiranih straneh o pohodu 14. divizije. Zapis je sestavil tamkajšnji učitelj Sepp Lautischer. Šola je bila zaradi spopada na Gračnici ukinjena, zato poznejših zapisov iz časa okupacije ni, in prav s tem zapisom je bil obrazec popisán. Ker je pri nas malokdo več v branju pisane gotice, je ostal zapis vsa ta leta neopažen. Tukaj ga objavljamo v originalnem nemškem besedilu in slovenskem prevodu. V kritično analizo tega zapisa se pri tem ne moremo spuščati, vendar v opombah opozarjamo na enake ali nasprotné podatke iz tedanjih poročil in poznejših spominov. Od poročil je na prvem mestu radijsko sporočilo Viktorja Avblja-Rudija z dne 13. II. 1944 Glavnemu štabu NOV in POS o položaju po prihodu divizije na Štajersko,¹ poročilo štaba 14. divizije z dne 5. III. 1944 Glavnemu štabu NOV in POS o pohodu z Dolenjske na Štajersko² in dnevnik namestnika komandanta te divizije Toneta Vidmarja-Luke³. Poročila oz. dokumenti z nemške strani pa so: poročilo orožniškega stražmojstra Muehlederja iz Zidanega mosta z dne 15. II. 1944,⁴ polkovnika Treecka z dne 26. II. 1944,⁵ štaba 18. polka deželnih strelcev z dne 16. II. 1944,⁶ poročilo SA obersturmbannführerja Woerndla kot vodje 3. bataljona vermanšafstkega polka „Untersteiermark“ iz Celja z dne 30. VIII. 1944,⁷ seznam mrtvih, ki ga je prinesel tudi Befehlsblatt der Bundesführung des Steirichen Heimatbundes (marec 1944), tedanje

Dokumenti (objavljeni v Zborniku dokumentov in podatkov o Narodnoosvobodilni borbi jugoslovanskih narodov) in spomini so navedeni s skrajšanimi nazivi; kjer je dokument kratek, zadostuje naziv, pri dolgih pa je navedena tudi stran.

1. Zbornik, del VI., knj. 11, dok. 53, odslej V. Avbelj-Rudi
2. Zbornik, del VI., knj. 12, dok. 8, odslej štab XIV. divizije
3. Zbornik, del VI., knj. 11, dok. 107, odslej T. Vidmar
4. Zbornik, del VI., knj. 11, dok. 122, odslej Muehleder (krajevna imena popravil po originalu v IZDG)
5. Zbornik, del VI., knj. 11, dok. 141, odslej Treeck
6. Zbornik, del VI., knj. 11, dok. 126, odslej XVIII. polk
7. Zbornik, del VI., knj. 15, dok. 180, odslej Woerndle

okupatorsko časopisje (Marburger Zeitung) in mrliška knjiga.⁸ Od udeležencev pohoda so ta dogodek opisali Stane Terčak,⁹ Franci Strle,¹⁰ Matevž Hace¹¹ in Herman Slamič.^{11a} Od ranjenih šolarjev pa je bila objavljena izjava Petra Deželaka, ki jo je dal ob 20-letnici dogodka.^{11b}

Šolsko kroniko hrani osnovna šola v Lokavcu (p. Rimske Toplice), faksimile tega zapisa pa tudi arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Rokopis je na nekaterih straneh poškodovan oziroma zamazan, tako da je ponekod branje težavno.

Partisanendurchzug (12. 2. 1944)

Einige Tage vor dem 12. 2. verdichtete sich das Geruecht von anrueckenden Banden. Die Lehrerschaft von Montpreis und Gairach hatte sich bereits in Sicherheit gebracht. Heftiges sturmischer Winterwetter hatte sich eingestellt und brachte in der Bandenfrage manches Fuer und Gegen.

Zum Halbjahrsschluss (mit Zeugnisausgabe) war fuer Samstag den 12. 2. eine Schulfilmvorfuehrung festgelegt worden. Es ist einem uebertriebenen Amtsgeheimnis zuzuschreiben, dass auch an diesem Tage, da sich die Partisanen bereits am Lorenzenberg zum Abmarsch durch Audoerfl (nach Norden) gesammelt hatten, der Schulleiter keine amtliche Aufforderung (Buergermeisteramt, Gendarmerie, Schulamt) zur sofortigen Schulsperre erhielt. Um 3/4 12 Uhr ging die 2. Klasse zum Vorfuehrungsraum im Schuhstoeckelwerk, in dem sich schliesslich annaeherd 60 Kinder eingefunden hatten. Die Filmstunde dauerte von 3/4 13 Uhr bis 14 Uhr 25. Ahnungslos gingen Lehrer und Schueller um diese Zeit auseinander.

Inzwischen waren bereits 3 P.-Gruppen, durch den oberen Audoerflgraben, auf dem Wege Kokotez – Mirtsch – Taschker und durch den Wotschnagraben kommend, im Raume Schule – Paulitsch eingelangt. Der Schueller Alois Deschan war Zeuge dieser Vorgaenge. Der Versuch, in das Schulhaus einzudringen, wurde aufgegeben, da keinerlei Anzeichen von der Anwesenheit der Lehrkraft vorhanden waren. Durch gewaltsames Oeffnen eines Kellerfensters erfolgte der Einstieg in den Keller, aus dem die Tragbahre (Schulbestand) entfernt wurde. Um 14. Uhr war die ganze Gruppe, noch um eine aus der Richtung Koloman verstaerkt, unvermittelt bei Blatnik erschienen. Das Fuehrerbild, die deutschen Aufschriften, die Aushangkastenscheibe (Steirischer Heimatbund) und die fast vollbestaendige 100 baendige Volksbuecherei (Wurf in den Bach) wurden vernichtet. Auch bei Blatnik wollte man durchaus den Lehrer finden. Die Bande, in die verschiedensten Uniformen gekleidet, wurde auf 800 – 1000 Mann gezaehlt. Unter ihr befanden sich Frauen, Jugendliche und auch ein Kleinkind (?). Sie fuehrten nicht nur Maschinenhandwaffen, sondern auch Geschuetze und Granatwerfer mit sich, die von mehreren Tragtieren (Muli) getragen wurden. Auch aus dem Bergamaskergraben ergoss

8. Mrliška matična knjiga (MMK) Laško 1944, str. 28, 30–35, 39, 48

9. Živi zid, Celje, „Savinjski vestnik“ 1952, str. 39–50. Ta odstavek je bil objavljen tudi v Celjskem zborniku 1951, str. 206–212 in v zborniku Rimske Toplice v borbi in svobodi, Rimske Toplice, ZB 1954, str. 24–34 obakrat z naslovom Zaseda na Gračnici; tukaj je citirano po celotni izdaji v knjigi

10. Med proletarci, Lj., Mladinska knjiga 1953, str. 31–32

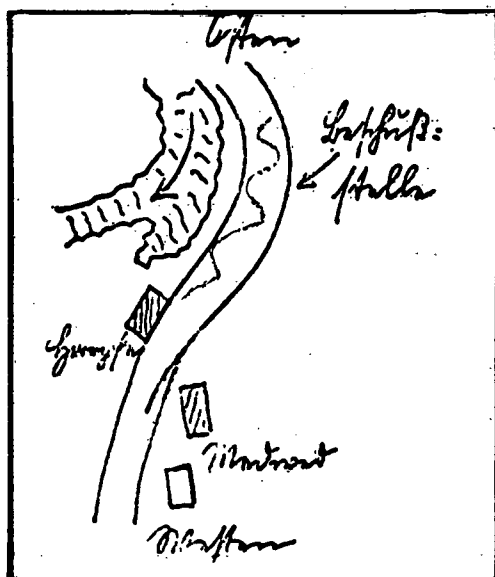
11. Komisarjevi zapiski II., Lj., MK 1959, str. 60–62

11a. Herman Slamič-Urh: S Štirinajsto na Štajersko, Primorje, list del kolektiva SGP „Primorje“, Ajdovščina VI/1964, št. 24 (31.X), str. 7.

11b. Janez Sever: Eden iz „živega zidu“, Celjski tednik XVI/1964, št. 5 (7. II.), str. 10, odslej P. Deželak

sich eine Bandengruppe in den Graschnitzgraben und zog jenseit den Hoehen um Walchendorf zu. Das gleiche Ziel hatte auch der Haupttross, der nach Saettigung (bezahlt wurde mit deutschem Geld) nach und nach von Blatnik aufbrach.

Zur Sammlung der Wehrmannschaft, die um 1/2 15 Uhr beim Graschnitzgrabenausgang erfolgte, kam nun die Schuljugend zurecht. Die Maedchen gingen weiter, waehrend sich die Knaben diese Sache nicht entgehen liessen. Als um etwa 1/2 16 Uhr der Marsch durch den Graben begann, ahnte man nicht, dass die Hoehen bei Blatnik bereits vom Feinde besetzt waren. So waren dann auch die Wehrmannschaft und die mit ihr gehenden Knaben in dem Strassenstueck Wodischek – Blatnik (Kilometer 9 – 8 1/2) dem Beschuss ausgesetzt, der auch tatsaechlich mit ganzer Schaerfe einsetzte.

Obwohl sich Gross und Klein (die Wehrmannschaft soll Bundesfuehrer Steindl befehligt haben) sofort in Deckung brachte, hatte das Geschehen ueberaus traurige Folgen. Nachstehend die Liste der Getroffenen.

16 Uhr 15 – 16 Uhr 30'

1. Johann Lapornik, 13 J. alt, wohnhaft in Gem. Gairach, Bergamasker 25. 1. Klasse, wurde mehrfach getroffen und starb binnen kurzer Zeit an Ort und Stelle (Verblutung). Er wurde am Dienstag 15. 2. in aller Stille im Friedhof zu Walchendorf beerdigt.

2. Peter Deschelak, 14. Jahre alt, wohnhaft in Gem. Roemerbad, Schloßbach 18, 2. Klasse, wurde 4 fach verwundet (beiderseitiger Beindurchschuss, linksseitiger Armdurchschuss und Handverwundung links). Er wurde mit dem Rettungswagen nach Cilli gebracht.

3. Johann Hlisch, 13 J. alt, wohnhaft in Gem. Gairach, Bergamasker 20, 1. Klasse erlitt einen rechtsseitigen Brustdurchschuss. Er kam ebenfalls in das Krankenhaus Cilli.

4. Johann Poschin, 13 J. alt, wohnhaft in Audoerfl 48, 2. Klasse, erhielt einen linksseitigen Knieschuss, der vermutlich auch die Unterschenkelknochen getroffen hat.

Der Knabe wurde in haeusliche Pflege genommen. Sein Zustand ist aber ernst, dacher ist mit der Einlieferung in das Krankenhaus Cilli zu rechnen.

5. Anton Belej, im 14 Jahre, wohnhaft in Gem. Gairach, Bergamasker 37, 1. Klasse erhielt 2 Geschossplitter in die rechte Wange, von denen der eine selbst herausheilte, waehrend der zweite einer Arzthilfe bedarf. Belej wurde durch die Verwundung nicht bettlaegerig.

Die anderen 15 – 20 Kinder kamen aus dem Geschosshagel heil heraus. Die Lehrkraft, Wohnhaft in Schuhstoeckelwerk weilte von 16 Uhr an beim Schuhmachermeister Senitza, um einen Schaden an der Radbereifung beheben zu lassen. Die Bewegung einer Wehrmachtgruppe (mit Geschuetz) am rechter inneren Sannbogen wurde als Vorsichtsmassnahme gedeutet. Als nach 16 Uhr die lebhaft Schiesserei begann, waehnte man die Schulkinder laengst aus der Gefahrenstelle. Erst das Erscheinen von 5 verschuecherten Kindern, die auf Geheiss der Wehrmannschaft den Heimweg nicht mehr fortsetzen duerften, liess Boeses ahnen. Die 5 Kinder wurden von Frau Josefa Dremschak ueber Nacht behalten. Die Lehrkraft aber machte sich ungesaeumt daran, den Verbleib der Schulkinder zu ermitteln. Wegen der Gefaehrlichkeit wurde dem Lehrer der Gang durch den Graschnitzgraben vom Posten verwahrt. Somit blieb nur eines: Auf das gute Glueck zu hoffen!

Da die Partisanen nach dissem Vorfal ihren Weg ueber Walchendorf nach Norden fortsetzten, konnte die Wehrmannschaft in den Abendstunden den Raum Blatnik Beziehen. Wohl die meisten den Bewohner legten sich unausgekleidet zu Bett, doch verlief die Nacht „ohne Schuss“.

Am Sonntagmorgen um 1/2 8 Uhr sprach der Lehrer bei Frau Dremschak wegen der 5 naechtighenden Kinder vor. Diese hatten sich jedoch schon um 7 Uhr auf den Heimweg begeben, der auch keine Hindernisse bot. Der Lehrer ging nun den Graben durch mit der Absicht, bei Blatnik etwas ueber die anderen Kinder zu erfahren. Innerhalb der Kampfstaette des Vortages angelangt, wurden wieder Schuesse aus den Waeldern gehoert, die eine Umkehr fuer ratsam hielten.

Den Sonntag ueber gab es viele Geruechte, die den wahren Sachverhalt arg verschleierten. Der Lehrer stellte sich daher am Sonntag Nachmittag der Ortsgruppenfuehrung in Steínbrueck zur Verfuegung. Am Montag Nachmittag besah sich der Lehrer das Schulgebaeude um festzustellen, ob an ihm Schaden angerichtet wurde. Er beschraengte sich nur auf die vorerwaehnten Einstieg in den Keller (Zertruemmung von 2 Scheiben) und auf den Raub der Tragbahre.

Am Dienstag besuchte der Lehrer seine 2 verwundeten Schueller im Krankenhaus Cilli. Sie machten einen beruhigenden Eindruck.

Am Donnerstag wurde die Lehrkraft fermmuendlich nach Trifail (Kreisfuehrung) berufen. Am Bahnhof Roemerbad kam sie mit dem Kámeraden Reiter (Marg.-Roemerbad) zusammen und erfuhr von dem Geschimfe der Leute, die sich diesmal gegen den Lehrer nach dem Worte: „Richtet den Erschlagenen“ stellten – In Trifail wurde der Lehrkraft erkláert: 1. Da die Sicherheit fuer sie nicht mehr vorliegt, wird die Schule Audoerfl gesperrt. 2. Der Lehrer uebernimmt die Schule in Kumberg (seit 12. 10. 1943 ohne Unterricht) und auch die Ortsgruppenfuehrerstelle. 3. Alles Wertvolle,

darunter auch Schreibtisch, Kaesten, Bett ist aus der Schule Audoerfl in die Schule Lak za ueberstellen. Die letzte Forderung wurde am Dienstag den 22. 2. 1944 erfuehlt.

Damit ist fuer diesmal die Schule Audoerfl zur Ruhe gegangen. Der 12. 2. 1944. hat dem lebhaften Schulbetrieb ein unerwartet jaehes Ende gebracht. Nur wenige Tage fehlten noch bis zum vollen Jahre der Wiederaufnahme des Unterrichtes durch den Schreiber dieser Zeilen. Trotz der Haerte war es fuer die Lehrkraft ein freudiges Jahr, dem noch eines oder mehrern solcher Jahre folgen haetten koennen. Die Schule Audoerfl bildete gleichsam einen Stuetzpunkt fuer die Jugenderziehung. Schueller aus 4 Gemeinden (neben Steinbrueck noch aus Roemerbad, Gairach, Tueffer) besuchten sie und fuer die geschlossenen Umgebungsschulen Walchendorf, Leonhard und Henina musste die Schule Audoerfl die Erziehungsstaette ihrer Schueller werden. Nun ist der Mittelpfeiler auf der 17. Kilometer langen Strecke Roemerbad – Gairach (von Schule zu Schule) herausgebrochen, doch auch dieser Uebelstand wird nicht von Dauer sein.

„Wenn die Siegesglocken erklingen und das deutsche Volk und seine Mitkaempfer ihre Herzen oeffnen werden, um ihrem Herrgott zu danken, dann weiten sich auch die Pforten der Schulen, damit sie die Jugend zu dem Bilden, was nottut, zum „Deutschland von Morgen“.

Dass sich dann auch die Schule Audoerfl wuerdig in die Kette der Erziehungsstaetten des steirischen Unterlandes einreihet, ist nicht nur mein Wunsch, sondern noch mehr meine Ueberzeugung“

Heil Hitler!
22. 2. 1944

Sepp Lautischer

Prehod partizanov (12. 2. 1944)

Nekaj dni pred 12. 2. 1944 so se nabrale vesti o bližajočih se bandah. Učiteljstvo s Planine in iz Jurkloštra je že bilo na varnem. Pritisnilo je grdo, viharno zimsko vreme in prineslo glede band marsikaj dobrega in slabega.

Ob koncu polletja (z razdelitvijo spričeval) je bilo za soboto 12. 2. določeno predvajanje šolskega filma. Zaradi pretirane uradne tajnosti ni šolski vodja niti na ta dan, ko so se partizani že zbirali na Okroglici za odhod skozi Lokavec (proti severu), dobil nobenega uradnega poziva (županstvo, žandarmerija, šolska uprava), naj takoj zapre šolo. Ob 3/4 na 12 je šel 2. razred v dvorano za predvajanje v tovarno podpetnikov, kamor je končno prišlo približno 60 otrok. Filmska predstava je trajala od 3/4 na 13 do 14.25. Ob tem času so se učitelj in šolarji razšli brez zle slutnje.

Medtem so prispele že 3 partizanske skupine skozi zgornjo grapo v Lokavcu, po poti Kokotec-Mirč-Tašker in skozi grapo Vočne na prostor šola – Pavlič. Šolar Alojz Dežan je bil priča teh dogajanj. Poskus, da bi vdrli v šolsko poslopje, so opustili, ker ni bilo nobenih znakov o navzočnosti učitelja.¹² Nasilno so odprli eni kletno okno in vstopili v klet ter od tam odnesli nosilnico (šolski inventar). Ob 14. uri se je celotna skupina, povečana še s skupino od Sv. Kolomana, nenadoma pojavila pri Blatniku. Uničili so Hitlerjevo sliko, nemške napise, šipo na izvesni omarici (Štajerska domovinska zveza) in

12. Terčak: „Hoteli smo obiskati švabskega učitelja, toda pouka danes ni bilo.“ (str. 41)

skoraj celoten fond 100 zvezkov obsegajoče ljudske knjižnice (pometali v potok).¹³ Tudi pri Blatniku so hoteli po vsi sili najti učitelja. Banda je bila oblečena v najrazličnejše uniforme in je štela 800 – 1000 ljudi. Med njimi so bile ženske, mladinci in celo en otročiček (?). S seboj so imeli ne samo strojno ročno orožje, temveč tudi topove in minomete, ki jih je nosilo več tovornih živali (mule).¹⁴ Tudi po grapi od Paneč se je zlila ena banditska skupina v sotesko Gračnice in se na drugi strani povzpela po pobočjih proti Lažišam.¹⁵ Isti cilj je imela tudi glavna skupina, potem ko se je nasitila (plačali so z nemškimi denarjem) in polagoma odhajala od Blatnika.¹⁶

Šolska mladina je ravno prišla na konec soteske Gračnice v trenutku, ko so se tam ob 1/2 15 uri zbirale enote vermanšafta. Deklice so šle naprej, medtem ko dečki niso pustili, da bi jim kaj ušlo. Ko se je okrog 1/2 16 začel pohod po soteski, ni nihče slutil, da je pobočja pri Blatniku že zasedel sovražnik.¹⁷ Tako so bile enote vermanšafta in dečki, ki so šli z njimi, na cestnem odseku Vodišek-Blatnik (km 9-8 1/2) izpostavljeni obstreljevanju, ki se je dejansko z vso silo začelo.¹⁸

13. Terčak: „V gostilni je bila pisarna Heimatbunda. Ker smo rabili papir in pisarniške potrebščine, smo vzeli vse to s seboj. Od tega dne niso imeli več Lokavčani pisarne Heimatbunda, kakor tudi ne nemške knjižnice, ki naj bi Lokavčane izobrazila v višjo raso, in jih prepojila s firerjevimi idejami. Vso to navlako smo pometali v Gračnico.“ (str. 42) Muehleder: „Med odhodom skozi Lokavec, občina Zidani most so banditi uničili okrog 100 knjig vaške knjižnice, zbranih v prostorih gostilne Marije Blatnik. Knjige so vrgli v potok Gračnica. Razbili so tudi napise Heimatbunda in urada za prehrano. V gostilni so razbili sliko firerja in lončke s cveticami.“
14. Kronist je precej točno uganil številčno stanje in oborožitev divizije, prim. V. Avbelj-Rudi, dalje štab XIV. divizije str. 44–46. in L. Ambrožič–Novljan: Pohod Štirinajste, str. 138
15. Da se je divizija pomikala v treh kolonah, sicer nihče od poročevalcev posebej ne omenja, toda pri treh brigadah je to razumljivo. Tista kolona, ki je po tem poročilu šla skozi Paneče, se torej ni ustavila v gostilni Blatnik. T. Vidmar poroča, da je bila v zasedi proti Jurkloštru Bračičeva brigada (str. 276), torej se je ta pomikala skozi Paneče.
16. Terčak: „Po cesti, ki vodi iz Rimskih Toplic, so pripeljali kakor nalašč voz piva . . . Z nami je bil tudi podpolkovnik Luka, narodni heroj. Potegnil je denamico, nabito polno z nemškimi markami ter odkupil vse pivo, da bi se fantje odžejali po težki, naporni poti. Kolona se je vrstila za kolono mimo voza. Vsak borec je dobil pollitrsko steklenico piva.“ (str. 42) – Hace: „Z Luko sva stopila v neko gostilno na križpotju in kupila vse vino za naše borce. Nekateri so pili raje pivo. Pijačo smo nesli tudi na položaj Badovinčevemu bataljonu.“ (str. 60) Slamič: „Na cestnem križišču v Gračnici, skozi katero teče potok istega imena, pred gostilno, ki je bila na drugi strani potoka, je stal kmečki voz, natovorjen z zaboji piva v steklenicah. Domačini so ponujali mimoidočim partizanom staklenice, napolnjene z laškim proizvodom.“
17. Treeck: „Deli vermanšafta pod vodstvom zveznega vodje Steindla, ki so bili s posebnim vlakom pripeljani v Rimske Toplice, so ob 15.30 uri na poti v dolino Gračnice, 2 km vzhodno od Parašuha, nenadno naleteli na močno banditsko skupino, ki se je pomikala proti zahodu“ (str. 364-365) – Woerndle navaja enote vermanšafta in sicer: 1., 2., 3. in 4. alarmna četa Maribor–okolica, 1., 2. in 3. alarmna četa Maribor–mesto, 1. in 2. alarmna četa Celje–vzhod ter 2. alarmna četa Brežice. Ta spopad imenuje „spopad ob srečanju“ (Begegnungsgefecht)
18. Štab XIV. div.: „Nemci so pred kolono vodili ca. 15 otrok, od katerih so bili 3 ranjeni.“ (str. 46) – Muehleder: „Okrog 14.30 ure je bila vermanšaftska skupina kakih 200 mož na poti iz Rimskih Toplic proti Jurkloštru. Ko se je približala gostilni Marije Blatnik v Lokavcu, je bila njena zavarovalna patrolja napadena s treh strani. Banditi so streljali nanjo iz tamkajšnjih, na obeh straneh zasedenih višin. Z izvidniško patroljo je bila na poti tudi skupina otrok, ki je v tovarni podpetnikov v Gračnici prisostvovala neki filmski predstavi.“ – Terčak: „Prvi bataljon Serčerjeve brigade je bil določen za zasedo v soteski, po kateri pelje cesta proti Rimskim Toplicam, dokler divizija ne prekorači ceste. Komandant Badovinac in politikomisar Martin sta razporedila bataljon na obeh obronkih nad cesto. V zasedi nas je bilo sto pet mož s štirimi mitraljezi . . . S ceste nas ni bilo mogoče opaziti . . . Okrog pol štirih popoldne je šlo po vsem bataljonu, raztresenem po obeh pobočjih, rahlo, pritajeno šepetanje. Najbolj izpostavljene naše

straže so že videla prve švabske patrolje in so dale dogovorjeni znak . . . Približno dva kilometra pred sotesko so se švabski avtomobili ustavili. Pot v sotesko so nadaljevali peš. Že smo tudi mi v zasedi videli prvo pomikajočo se kolono . . . Bil je grozen pogled, ki je vsakega borca pretresel do dna duše . . . Švabska predhodnica, močna okoli sto petdeset mož, je bila obdana s šolsko deco iz Lokavca. Nemci so jih zbrali v Rimskih Toplicah in jih vlekli s seboj. Obdali so se z živim zidom naših slovenskih otrok, ki naj v primeru napada zaščitijo s svojimi telesi esesovsko svojat. V strahu in trepetu, vsi objokani, so korakali otroci na vsaki strani ceste. Po sredi ceste pa je šla švabska predhodnica.“ (str. 43–44) „Šolska deca, ki je stopala na čelu kolone in ob straneh, je v smrtnem strahu dosegla mostiček. Bila je rešena“ (str. 46) – Strle: „Šli smo preko Sv. Lovrenca, mimo sv. Kolomana ter pri Zagračnici prekoračili cesto. Prehod ceste so proti Rimskim Toplicam zavarovale enote Šerčerjeve brigade, a proti Jurkloštru enote Bračičeve brigade. Istočasno, ko so naši zavzeli položaje, so prišle po cesti iz Rimskih Toplic močne enote nemške vojske in Wehrmannschafta. Kakor se je pozneje izvedelo, je bil na čelu teh enot sam „Bündesführer“ Steindl. Seveda se nas Nemci sredi dneva niso nadejali in zato so nepričakovano padli pod močan ogenj naših strojníc in pušk. Na bojišču je obležalo veliko število mrtvih in ranjenih. Med tem je kolona naše divizije hitela s povečano hitrostjo v breg proti Homu. Nemci so se tega menda jasno zavedali in so tako skušali na vsak način prebiti našo zasedo. Da bi dosegli ta svoj cilj, so napravili peklenski načrt. Nalovili so večje število otrok – šolarjev in jih gonili pred seboj. Tako so se hoteli zaščititi pred našim ognjem, na drugi strani pa prikazati štajerskemu ljudstvu, kako „partizani pobijajo nedolžne otroke“. Toda podli in nizkotni načrt se jim ni posrečil; res pa je, da so naši borci imeli precejšnje neprijetnosti. Pa kaj so hoteli. Morali so odpreti ogenj, čeprav so bila v nevarnosti življenja naših najmanjših. Da, težko je bilo trebiti med otroke pomešane Švabe. Ni mi podrobno znano kako se je pozneje izteklo s temi otroki, vem le, da so Nemci tukaj utrpeli velike izgube . . .“ (str. 31) – Hacı: „Popoldne smo se spustili proti Rimskim Toplicam. Na križpotje smo poslali komandanta Badovinca, ki je dobro pregledal poti in z bataljonom zasedel cesto in globoko sotesko blizu Rimskih Toplic. Kmalu smo zaslišali streljanje. Badovinac se je udaril z Nemci. Z Luko sva stopila v neko gostilno . . . Opazila sva, kako so spodaj na cesti zmedeno tekali Nemci. Kmalu je streljanje prenehalo. Zaslišali smo presunljivo vpitje. Izza ovinka so prihiteli šolski otroci. Držali so roke kvišku in strahvito jokali. Nemci so jih gnali pred seboj, da bi jih zaščitili. Ta nečloveški prizor me je pretresel. Videl sem dosti mrtvih in ranjenih borcev in se temu privadil, toda kaj takega še nisem videl. Nekateri otroci so imeli okrvavljene prste. Naše bolničarke so prihitеле k njim, jih odpeljale v toplo gostilniško sobo in jih obvezale. Opazil sem, da so se bali nas in Nemcev. Šele ko so videli, da jim pomagamo, so se nekoliko pomirili. Toda še vedno so drgetali od mraza in strahu in lezli vase. Dva dečka sta imela prestreljene klobuke kakor Poljančev Cenček v Meškovich mladinskih spisih.“ (str. 60–61) Slamič: „Nasproti gostilne, v smeri proti severu, je bil tretji krak ceste na tem križišču. Od tu se pride v Rimske Toplice. 100 m od križišča v mali soteski smo postavili zasedo 1. bataljona Šerčerjeve brigade, ki je imela med skalami krasen položaj. Na levi in na desni sta bila postavljena po en puškomitraljez in po en vod puškarjev. V slučaju potrebe je bila borcem dana možnost umika brez vsake izgube. Po tej cesti sta prišli iz Gračnice dve mladi dekleti, ki sta nam razodeli, da se pomika iz Rimskih Toplic močna kolona, najbrže cel regiment švabov. Luka je takoj stopil v akcijo. Zasedo je pojačal s tem, da ji je dodelil še štiri mitraljeze, desno in levo od ceste po dva. Komandantu Bračičeve brigade pa je naročil, da njegova edinica zavzame položaje nad cesto in vzporedno z njo, proti Rimskim Toplicam. Z nestrpnostjo so borci pričakovali prvi strel zasede, kajti ta bi pomenil signal za napad vzdolž ceste. Toda signala dolgo ni bilo slišati, vzrok temu je bila švabska nečloveška zvijača, ki so se jo ta dan poslužili, da bi ohranili svoja življenja. Po dolini v smeri proti Gračnici se je počasi plazila močna kolona fašistov. Pred njo so vsi prestrašeni hodili otroci, ki so jih Nemci mobilizirali v šoli. Ti naj bi bili zid, živi zid, ki naj bi ščitil okupatorske živali v človeški podobi. Ti brezsrčneži, katerim je bilo človeško življenje brez vrednosti, so sedaj hoteli žrtvovati nedolžne otročiče, da bi na ta način uničili odpor partizanov. Otroci naj bi s svojimi šibkimi slovenskimi prsmi ščitili to okupatorsko zverinsko golazen. Toda ta nečloveška zvijača se je izjalovila. Partizani so se sicer zgrozili nad tem zverinskim pojavom, toda glave niso izgubili. Pustili so švabom, da so prispeli čisto blizu in z dobro namerjenimi strelji, preko glav teh preplašenih in nedolžnih otrok, trebili sovražne vrste. Po celi dolini so odmevali glasovi dolgih rafalov in posameznih strelav pušk in dim se je mešal z meglo, ki je ležala nad dolino Savinje. Med streljanjem se je slišalo jokanje otročičev in zverinske glasove ranjenih fašistov. Že se je mračilo, ko je boj ponehal. Nemci so se v neredu umaknili na

Čeprav je šlo veliko in malo (baje je poveljeval enotam vermanshafta zvezni vodja Steindl¹⁹) takoj v kritje, je imel dogodek skrajno žalostne posledice. Sledi seznam zadetih:

16^h 15' – 16^h 30':

1. Ivan Lapornik, star 13 let, stanujoč v obč. Jurklošter, Paneče 25, 1. razred, je bil večkrat zadet in je kmalu na mestu umrl (izkrvavitev). V torek 15. 2. so ga na tistem pokopali na pokopališču v Lažišah.²⁰

2. Peter Deželak, star 14 let, stanujoč v obč. Rimske Toplice, Brodnice 18, 2. razred, je bil štirikrat ranjen (prestreljeni obe nogi, prestreljena leva laket in rana na levi roki). Z rešilnim avtom je bil prepeljan v Celje.^{20a}

3. Ivan Hliš, star 13 let, stanujoč v obč. Jurklošter, Paneče 20, 1. razred, je dobil strel skozi desno stran prsi. Prav tako prišel v bolnišnico Celje.

4. Ivan Požin, star 13 let, stanujoč v Lokavcu 48, 2. razred, je dobil strel v levo koleno, verjetno zadeta tudi leva golenica. Dečka so vzeli v domačo oskrbo. Njegovo stanje je pa resno, zato je treba računati, da ga bodo prepeljali v bolnišnico Celje.

5. Anton Belej, v 14. letu, stanujoč v obč. Jurklošter, Paneče 37, 1. razred, je dobil 2 drobca strela v desno lice, od teh je enega sam izgrebel, medtem ko je za drugega potrebna zdravniška pomoč. Belej zaradi rane ni ležal.²¹

Drugih 15 – 20 otrok je prišlo nepoškodovanih iz toče strelav.

Učitelj, ki je stanoval v tovarni podpetnikov, je bil od 16. ure pri čevljarškem mojstru Senici zaradi popravila gume pri kolesu. Premikanje vojaške skupine (s topovi) na

- nove položaje bliže Toplicam in utihnili, otroci pa so pribežali v Gračnico.“ (gl. op. 11a) P. Deželak: „12. februarja pred 20 leti nas je nemški učitelj iz Lokavca peljal v Rimske Toplice oz. nekdanje lesno skladišče, gledat propagandni nemški film. Po predstavi smo se otroci vračali po soteski Gračnice proti domu. Malo pred Medvedovo gostilno (prav: domačijo, op. M. R.) so nas dohiteli nemški vojaki. Pograbili so vsak enega in nas začeli kot ščite porivati pred seboj. Nismo razumeli, kaj se dogaja. Začeli smo jokati in se upirati. Mene je pograbil visok, mrk vojak, mi zvil roko in me tiščal pred seboj. Naenkrat je naš jok prekinil rezek žvižg. Nato vzklik: „Otroci, bežite“. Potem je zagrmelo. Skupaj z vojakom sem padel na travnik ob Gračnici... Vse naokrog je pokalo, ropotalo, ljudje so padali, nato me je nekaj dvignilo.“
19. Steindlovo poveljevanje izpričuje polkovnik Treeck (gl. op. 16), poročilo štaba XVIII. polka deželnih strelcev (str. 322 in naša op. 23) in poročilo o akciji bojne skupine majorja Winklerja (Zbornik-VI-11-str. 382)
20. Mrliška matična knjiga Laško 1944 ima to smrt opisano pod št. 28. Po teh podatkih je bil Ivan Lapornik rojen 27. V. 1931 kot sin Jerneja Lapornika in Frančiške, roj. Knez. S pripombo „ustreljen od banditov“ navaja knjiga, da je smrt nastopila okr. 15. ure zaradi strela v prsi v bližini hiše Vodiško št. 12.
- 20a. P. Deželak: „Hlače na obeh stegnih so bile preluknjane, skozi obe nogi sem bil prestreljen. Ne vem, kako sem uspel stati. Spominjam pa se še, da sem takoj nato, ko sem prilezel na cesto, zopet padel... Nato me je neka partizanka-bolničarka dvignila v naročje in me odnesla v gostilno, kjer me je obvezala. Šele takrat sem ugotovil, da imam prestreljeno tudi roko. Ko sem se ponovno zbudil na klopi v gostilniškem vrtičku, je nekaj curjalo name. Pogledal sem kvišku in uzri tri nemške vojake, ki so si ožemali povojnice name. Nato so me odpeljali v bolnico.“
21. V. Avbelj-Rudi in T. Vidmar šolskih otrok ne omenjata, štab XIV. div. poroča o 3 ranjenih in ne omenja mrtvega šolarja (gl. op. 18), Muehleder poroča o enem ubitem in štirih ranjenih otrocih, medtem ko vsa ostala nemška poročila molčijo o šolarjih. – Terčak: „Dva otroka sta bila težje ranjena in sta umrla. Naše bolničarke so ranjenima malčkoma nudile prvo pomoč.“ (str. 46) Slamič: „Kljub dobro merjenim strelom sta bila 2 otroka lažje ranjena.“ Strle in Hace ne navajata nobenega števila (gl. op. 18). Ob 25-letnici je novinar Peter Kavalar obiskal domove mrtvega in ranjenih šolarjev, vendar obravnava reportaža bolj njihov socialni položaj. Otroci iz Živega zidu, Nedeljaki dnevnik VI/1969, št. 325 (30. XI.), str. 6.

desnem notranjem kolenu Savinje je smatral za varnostni ukrep.²² Ko se je po 16. uri začelo živahno streljanje, je menil, da so šolski otroci že zdavnaj zunaj kraja nevarnosti. Šele ko se je pojavilo 5 prestrašenih otrok, ki na ukaz vermanshafta niso smeli več nadaljevati poti domov, je zaslutil nekaj hudega. Teh 5 otrok je pridržala čez noč gospa Jožefa Dremšak. Učitelj pa se je nemudoma odpravil, da bi dognal, kje so otroci. Zaradi nevarnosti straža ni dovolila učitelju, da bi šel po soteski Gračnice. Tako je ostalo le eno: upanje na srečo!

Ker so partizani po tem dogodku nadaljevali pot čez Lažiše proti severu, so enote vermanshafta proti večeru lahko zasedle prostor okoli Blatnika.²³ Verjetno je večina prebivalcev legla oblečena v posteljo, vendar je noč minila „brez strela“.

V nedeljo zjutraj ob 1/2 8 uri je šel učitelj h gospe Dremšak zaradi 5 otrok, ki so [tam] prenočili. Ti pa so se že ob 7. uri odpravili na pot domov; pot je bila brez ovir. Učitelj je šel sedaj po soteski z namenom, da bi pri Blatniku kaj izvedel o drugih otrocih. Ko je došel na prizorišče spopada prejšnjega dne, so se iz gozda spet slišali strelji, zaradi katerih je bilo bolje obrniti se nazaj.

V nedeljo je bilo slišati razne govornice, ki so hudo zameglile pravi položaj. Učitelj se je v nedeljo popoldne dal na razpolago vodstvu krajevne skupine (Heimatbunda) v Zidanem mostu. V ponedeljek popoldne si je učitelj ogledal šolsko poslopje, da bi ugotovil, če je kaj škode. Druge škode ni bilo kot prej omenjeni vdor v kletne prostore (razbiti 2 šipi) in uplenitev nosilnice.

V torek je učitelj obiskal svoja 2 ranjena učenca v bolnišnici Celje. Napravila sta pomirljiv vtis.

V četrtek je bil učitelj telefonično poklican v Trbovlje (okrožno vodstvo). Na kolodvoru Rimske Toplice se je sešel s kolegom Reiterjem (Šmarjeta-Rimske Toplice) in izvedel o močnem negodovanju ljudi, ki so se tokrat obrnili proti učitelju po besedah: „Udari(te) poraženega.“²⁴ – V Trbovljah so učitelju sporočili: 1. Šola v Lokavcu se zapre, ker učitelj ni več varen. 2. Učitelj prevzame šolo pri Sv. Juriju [Podkum] (brez pouka od 12. 10. 1943) in tudi mesto vodje krajevne skupine [Heimatbunda]. 3. Vse, kar ima kako vrednost – med tem tudi pisalno mizo, omare, posteljo – je treba prenesti iz šole Lokavec v šolo Loka (pri Zidanem mostu). Zadnja zahteva je bila izpolnjena v torek 22. 2. 1944.

22. V. Avbelj-Rudi: „V eni uri iz Celja 30 kamionov. Od 11. na 12. t. m. 7 transportov iz Celja v Brežice. Proga zastražena. V Rim. Toplicah in Laškem imajo topove.“ Štab XIV. div. „... Savinja je močno zasedena...“ (str. 46) – Treeck: „Zaporno črto v dolini reke Save in v dolini reke Savinje so podaljšali od Parašuha do Marijagradca in od tam vzdolž ceste čez Sv. Lenart do Jurkloštra. Dne 12. II. so prispeli v spodnjo dolino Save deli XVIII. SS-oklepne grenadirske divizije.“ (str. 365) – Strle: „Razgled nam je segal prav do Savinje in železnice, kjer smo opazili ogromno sovražnikovega vojaštva, ki se je mrzlično vkopavalo“.
23. Muehleder: „Med spopadom se je večji del banditov, ki so prišli od Okroglice čez Lokavec umaknilo proti Sv. Lenartu na Vrhu“. – Treeck: „Banditi so bili odbiti in pognani v beg proti Lažišam“ (str. 365) – XVIII. polk: „Vermanshaft zveznega vodje Steindla je na cesti od Parašuha pri vasi Škofce nalezela na močnejšo banditsko skupino, ki je morala po poldrugournem boju zapustiti svoje položaje in pobegniti proti Sv. Miklavžu“ (str. 322)
24. Ta stavek je posebno značilen, ker kaže na učiteljev občutek krivde, saj je ves zapis namenjen temu, da bi učitelj dokazal svojo neodgovornost. Izrek „Richtet den Erschlagenen“ je težko prevesti. Če se nanaša na učitelja, bi se v prenešenem pomenu morda glasil „Udari(te) poraženega“. Bolj bi bil ta izrek razumljiv, ko bi se glasil „Raecht den Erschlagenen“, torej „maščujte ubitega“ in bi se nanašal na ubitega šolarja.

S tem je šla šola Lokavec za tokrat k počitku. Dne 12. 2. 1944 je nepričakovano končal živahno šolsko delovanje. Le malo dni je še manjkalo do obletnice, odkar je pisec teh vrst zopet začel s poukom. Kljub naporom je bilo to za učitelja razveseljivo leto, ki bi mu sledilo lahko še eno ali več takih let. Šola Lokavec je bila pravo oporišče za vzgojo mladine. Obiskovali so jo šolarji iz 4 občin (poleg Zidanega mosta tudi iz Rimskih Toplic, Jurkloštra, Laškega) in šola Lokavec je morala biti vzgajališče za šolarje zaprtih okoliških šol Lažiše, Sv. Lenart in Henina. Zdaj je porušen osrednji steber na 17 km dolgi progi Rimske Toplice – Jurklošter (od šole do šole), vendar tudi to zlo ne bo dolgo trajalo.

„Ko bodo zazvonili zvonovi zmage in ko bodo nemški narod in njegovi sobojevniki odprli svoja srca, da se zahvalijo svojemu Bogu, se bodo tudi vrata šol široko odprla, da bodo izobraževali mladino za to, kar je nujno potrebno „jutrišnji Nemčiji“.“

Da se potem tudi šola Lokavec častno uvrsti v vrsto vzgajališč Spodnje Štajerske, ni samo moja želja, temveč še bolj moje prepričanje.“

(...) ²⁴a

Heil Hitler!

22. 2. 1944.

Sepp Lautischer

Učiteljev podatek o mrtvem in ranjenih šolarjih je brez dvoma avtentičen, četudi je cilj zapisa v kroniki opravičevanje učitelja. Značilno je, da o okupatorjevih izgubah učitelj molči. Viktor Avbelj–Rudi poroča o najmanj 30 padlih Nemcih, T. Vidmar poroča, da je Šercerjeva brigada potolkla (30) 40 Nemcev in vermanov, ki so prišli iz Rimskih Toplic, ²⁵ štab 14. divizije poroča o 30 mrtvih sovražnikov, ²⁶ Strle piše, da so imeli Nemci nad 40 mrtvih in večje število ranjenih, ²⁷ Slamič poroča celo o več kot 50 mrtvih sovražnikov. Tudi tedanji šolarji so ob proslavi 30-letnice spopada zatrjevali, da so imeli vtis o tolikem številu mrtvih, ker so po cesti vseprek ležali vermani. Nemška poročila pa so glede tega vsa enotna in poročajo o 9 mrtvih in 12 ranjenih, ²⁸ le Muehleder poroča o „več mrtvih“ in „več ranjenih“ vermanih. Pravzaprav pa je bilo mrtvih 10 vermanov, ker tistega vermana, ki je padel v smer proti Jurkloštru, Nemci ne štejejo k drugim, čeprav Muehleder o njem poroča.

Mrliška matična knjiga v Laškem ima vpisane naslednje padle:

Gottfried Leben, obratni tehnik, roj. 8. X. 1905 v Mariboru, Magdalensko predmestje, član stranke, dobil strel v trebuh. ²⁹

Jernej Pleteršek, sedlar in jermenar, roj. 25. VII. 1903 v Mariboru – Studencih, strel v medenico in stegno. ³⁰

Alojz Mrak, tkalec, roj. 5. V. 1910 v Košakih, strelna poškodba vratu in prsi, smrt zaradi izkrvavitve. ³¹

Jožef Tomazič, slikar in pleskar, roj. 17. III. 1903 v Ptujju, strel v glavo. ³²

24a. Kronika ima še odstavek, ki pa ni v zvezi z obravnavanim dogodkom in ga zato izpuščam.

25. str. 276

26. str. 46

27. str. 31

28. Trecek str. 365, XVIII. polk str. 322

29. MMK 1944, št. 30; osmrtnica v Marburger Zeitung (MbgZ) LXXXIV/1944 št. 48 (17.II.), str. 4

30. MMK 1944 št. 31; MbgZ ibid., št. 50/51 (19./20.II.) str. 11.

31. MMK 1944 št. 32; MbgZ ibid., št. 49 (18. II.), str. 4

32. MMK 1944 št. 33; MbgZ ibid., št. 48 (17. II.), str. 4

Alojz Kebrič kleparski pomočnik, roj. 22. VI. 1907 pri Sv. Kungoti, strelna poškodba vratu, smrt zaradi izkrvavitve.³³

Ivan (v mesečnem poročilu in osmrtnici: Viliem) Stanoga, slikarski pomočnik, član stranke, roj. 10. I. 1910 na Tezнем, strel v glavo.³⁴

Dipl. ing. Alfred Busbach, vodja vodstvenega urada II. pri okrožnem vodstvu Heimatbunda v Brežicah, član stranke, roj. 28. IV. 1908 v Gradcu, strel v prsi.³⁵

Vsi navedeni razen Kebriča so omenjeni tudi v skupnem mesečnem poročilu padlih vermanov; v tem poročilu sta omenjena tudi Maks Kitek in Roman Blažič,³⁶ ki sta umrla verjetno v bolnišnici, zato nista vpisana v mrliški knjigi v Laškem. Tako dobimo skupno število 9 padlih. Iz uradnega mesečnega poročila padlih povzamemo, da so bili vsi vermani pripadniki alarmne čete Maribor–mesto, razen ing. Busbacha, ki je vodil brežiško četo. Vodstvo Heimatbunda je za vse omenjene padle objavilo skupno osmrtnico, kjer je naveden tudi Kebrič, ki ga v uradnem mesečnem poročilu ni.³⁷ Vsi mariborski vermani so bili pokopani 18. II. 1944 v Mariboru, ing. Busbach, ki je bil preseljeni kočevski Nemeц, pa 16. II. 1944 v Brežicah.³⁸ Štab 14. divizije navaja v poročilu o teh bojih: „Med drugimi je padel tudi Obersteindleiter, kateremu so napravili zelo slovesen pogreb v Jurkloštru.“³⁹ V opombi k temu stavku je navedeno: „Redakcija ni mogla ugotoviti, za koga gre.“ Poleg tega je navedba, da je več o tem v poročilu stražmojstra Muehledra, vendar v tem poročilu ni ničesar o kakšnem „Obersteindleiterju“. Mrliška knjiga v Laškem nima vpisanega nobenega padlega iz tega spopada, ki bi bil pokopan v Jurkloštru, prav tako nima mrliška knjiga iz Jurkloštra vpisanega iz tistih dni nobenega pripadnika okupatorskih enot.⁴⁰ Iz podatkov, ki so na razpolago, lahko sklepamo, da je štab 14. divizije štel za „Obersteindleiterja“ ing. Busbacha, ki je v mrliški knjigi vpisan kot „Kreisamtsleiter“ in je imel res zelo slovesen pogreb, sicer ne v Jurkloštru, temveč v Brežicah.⁴¹

T. Vidmar poroča, da je zaseda Bračičeve brigade proti Jurkloštru pobila 1 žandarja in mu zaplenila puško. Iz poročila stražmojstra Muehledra izvemo, da je bil ta pripadnik vermanšafte čete iz Rimskih Toplic, ki so ga našli ob cesti 2 km od gostilne Blatnik proti Jurkloštru delno brez uniforme in brez čevljev ter so ga domačini prepoznali kot Ivana Semeta z Vodiškega 7. Na ukaz vodje krajevne skupine Heimatbunda iz Rimskih Toplic dr. Uhljica je bil pokopan v Šmarjeti. Mrliška knjiga v Laškem ima Semeta vpisanega kot pomožnega delavca s Konca 38 (ne z Vodiškega 7), roj. 12. V. 1909 na Ojstrem pri Laškem; knjiga navaja, da je padel 12. II. 1944 približno ob 13. uri blizu Vodiškega „v spopadu z banditi“ in da je dobil strel v zgornjo čeljust.⁴² Čudno je, da Seme kot pripadnik vermanšafte ni v uradnem seznamu padlih in da ga Nemci ne prištevajo k tistim 9 padlim.

33. MMK 1944 št. 34; MbgZ ibid.

34. MMK 1944 št. 35; MbgZ ibid., št. 49 (18. II.), str. 4

35. MMK 1944 št. 48; MbgZ ibid., št. 46 (15. II.), str. 5

36. Befehlsblatt der Bundesfuehrung des Steirischen Heimatbundes 1944, Folge 3 Maerz; osmrtnici Kitek in Blažič v MbgZ št. 49 (18. II.), str. 4–5

37. MbgZ ibid., št. 49 (18. II.), str. 5

38. ibid., za Busbacha št. 46

39. str. 46 in op. 8 prav tam

40. sporočilo matičarja Janka Leskovška 12. II. 1974

41. Das letzte Geleit. Beisetzung des Parteingenossen Alfred Busbach, Rann, MbgZ ibid., št. 49 (18. II.), str. 3

42. MMK Laško 1944, št. 39

V tem prvem delu spopada niso imeli partizani nobene žrtve.⁴³ Učitelj je z navedbo časa 16.15–16.30. mislil seveda samo prvi del, v katerem je bila uničena oz. onemogočena predhodnica vermanshafta.⁴⁴ O drugem delu spopada učitelj nič ne poroča, čeprav je v kroniko narisal skico prvega dela spopada; tam je označena Medvedova domačija, ki je omenjena v nemškem uradnem poročilu o drugem delu spopada.⁴⁵ Kljub skopim podatkom v tem nemškem uradnem poročilu pa verno iz Terčakovih spominov, da se je vnel hud boj, ker je kolona vermanov, ki je bila mnogo številnejša in je imela težje orožje kot partizanska zaseda, zavzela višje ležeče položaje nad zasedo.⁴⁶ Štirinajsta divizija je tedaj že prešla Gračnico, zato se je tudi partizanska zaseda začela umikati.⁴⁷ Pri tem so imeli partizani nekaj žrtev, vendar učiteljevo poročilo ne omenja Ilija Badovinca, čeprav so ga Nemci pokopali na kraju smrti. Radijsko sporočilo V. Avblja–Rudija poroča o 4 mrtvih in 1 ranjenem, T. Vidmar beleži v svojem dnevniku 1 mrtvega (komisarja bataljona) in 2 težko ranjena iz Šerčerjeve brigade in 1 ranjenega iz Bračičeve brigade, o komandantu 1. bataljona Šerčerjeve brigade Iliju Badovincu pa piše, da je pogrešan.⁴⁸ Štab 14. divizije poroča o treh mrtvih in omenja med njimi komandanta bataljona Ilija Badovinca.⁴⁹ Nemški žandarmerijski stražmojster Muehleder poroča, da so v Gračnici našli truplo „nekega bandita“, ki ni imel pri sebi dokumentov. Po nalogi gestapa iz Trbovelj so ga 14. II. fotografirali in na mestu pokopali. Da je bil to Ilija Badovinc, poroča v svojih spominih več udeležencev pohoda.⁵⁰ V Vidmarjevem dnevniku omenjeni padli komisar bataljona je Mihael Srpčič–Martin, prav tako iz 1. bataljona, ki je bil v zasedi.⁵¹ Tretji med padlimi je bil Engelbert Ciuha–Ivo,⁵² ki je skupaj s Srpčičem pokopan na pokopališču v Lažišah (Sv. Miklavž nad Laškim)).⁵³ Čudno je, da Nemci kljub svoji natančnosti omenjenih treh padlih partizanov niso vpisali v mrliško knjigo. To je čudno zlasti glede Badovinca, ki so ga sami pokopali, saj so iz bojev naslednjega dne (13. II. 1944) vpisali v mrliško knjigo dva neznanca borca 14. divizije, ki sta padla pri Sv. Petru.⁵⁴ Treeckovo poročilo govori o „velikih izgubah banditov“ tega dne, kar je seveda pretirano, le podatek o „hudem boju, ki je trajal do mraka“,⁵⁵ bo držal.

43. Terčak: „Švabi niso odgovarjali, niti en strel ni počil proti našim položajem“ (str. 46)

44. Terčak: „Prvi del borbe je bil končan. Trajal je pet do šest minut. Zaseda je prerezala pot Švabom. Prvi del povelja je bil izvršen. Vsa njihova predhodnica kar jih je ostalo živih, teh pa je bilo malo, se je kopala v ledeni Gračnici. Na cesti pa so se motno lesketale švabske brzostrelke in puške, ki so jih odmetali Frici.“ (str. 46)

45. Muehleder: „Moštvo vermanshafta se je za tem umaknilo na kmetijo Alojza Medveda v Lokavcu šte. 44, od koder je sprejelo boj z banditi.“

46. Terčak: „Švabi so imeli velikansko premoč v težkem orožju. Z vsakim trenutkom so nas močnejše napadali (str. 46)

47. Terčak str. 46–47

48. str. 276–277

49. str. 46

50. Terčak str. 47; Sterle str. 31; Hace str. 61–62; T. Vidmar: Kako je padel Badovinc, Celjski tednik XVI/1964, št. 6 (14. II.) str. 3. Na Badovinčevem grobu je ZZZ Rimske Toplice postavila spomenik, gl. sliko v zborniku Rimske Toplice v borbi in svobodi str. 33

51. Terčak str. 47–48; Sterle str. 31

52. Hace poroča o komandirju Janezu, ki so ga težko ranjenega nesli proti Lažišam, kjer je umrl, star okrog 26 let (str. 62)

53. Podatki o Srpčičevem in Ciuhovem grobu so vzeti iz albuma, ki ga hrani občinski odbor ZZZ Laško.

54. MMK Laško 1944, št. 68–69.

55. str. 365

Učiteljeva kronika o spopadu s partizani torej ni niti zabeležila vseh dogodkov, ki so se 12. II. 1944 odigrali v soteski Gračnice. Kot že omenjeno, je zapis nastal z očitnim namenom, da bi učitelj odvrnil od sebe ljudsko jezo in se opral pred zgodovino. Primerjava z drugimi podatki, ki so na razpolago, nam pokaže, koliko temu zapisu lahko verjamemo.

V op. 17, 22 in 23 je navedeno v tam citiranih nemških dokumentih krajevno ime Parašuh. Danes skoraj nihče od domačinov ne ve več, kaj bi to pomenilo, le najstarejši prebivalci se spominjajo, da so pred I. svetovno vojno tako rekli mlinu na levem bregu Gračnice v bližini njenega izliva v Savinjo. Že v zadnjih letih avstroogrške monarhije ni bilo v mlinu več lastnika s tem priimkom, le mlinu so še rekli tako. Ta naziv je prišel v avstroogrške vojaške specialke (prvi podatek je iz leta 1881) in je kot krajevno oz. ledinsko ime napisano tako, da izgleda, kakor da se tako imenuje kraj ob izlivu Gračnice v Savinjo. Ta podatek so prevzele nato vse poznejše avstroogrške specialke in po njih tudi nemška iz leta 1943. Na teh zemljevidih je povsod napisano Parašuh (tako je tudi v Zborniku), čeprav pravijo stari ljudje Parašuh. Nemci so seveda v svojih poročilih to navajali kot kraj ob izlivu Gračnice; jugoslovanske specialke pa imajo na tem mestu napisano krajevno ime Gračnica.